

Od autorów

Między kwietniem a końcem lipca 1947 r. w ramach operacji „Wisła” wysiedlono ponad 140 tys. Ukraińców i Łemków, niszcząc również większość leśnych oddziałów Ukraińskiej Powstańczej Armii. Wydarzenia te skupiają od 1989 r. duże zainteresowanie naukowców i opinii publicznej. Jak dotąd badacze koncentrowali się jednak na wewnątrzpolskich aspektach genezy, przebiegu i skutków akcji „Wisła”, tylko pobieżnie traktując kwestie międzynarodowe – współpracę przy jej przeprowadzeniu między rządami Polski, Czechosłowacji i ZSRS, a także odbicie operacji w ówczesnej propagandzie oraz współczesnej historiografii i polityce pamięci. Celem przedstawianego opracowania jest choćby częściowe uzupełnienie tej luki.

W pierwszej kolejności badaniem objęto współpracę na płaszczyznach politycznej – pomiędzy rządami i partiami komunistycznymi zaangażowanych państw – oraz wojskowej. Poprzez szczegółową rekonstrukcję kontaktów i działań prowadzonych po niepolskiej stronie granicy staraliśmy się zweryfikować funkcjonujące w polskiej nauce hipotezy. Przede wszystkim próbowaliśmy znaleźć odpowiedź na pytanie, na ile operacja „Wisła” była samodzielną inicjatywą polskich komunistów, a na ile wpływała z nacisku państw ościennych, przede wszystkim ZSRS.

Uznaliśmy również za wskazane przyjrzeć się propagandowym aspektom uzasadniania akcji „Wisła”. Interesowało nas, w jaki sposób władze Polski Ludowej oraz państw ościennych – Czechosłowacji i ZSRS – uzasadniały w 1947 r. konieczność zwalczania OUN-B i UPA na swoim terytorium oraz jakie było odbicie wspomnianych wydarzeń w ówczesnych mediach masowych w Polsce, ale też w prasie sowieckiej i czechosłowackiej¹.

¹ Na temat obrazów wydarzeń z 1947 r. prezentowanych w latach późniejszych w kulturze popularnej PRL, ZSRS i Czechosłowacji (literaturze i filmie) powstanie w ramach realizowanego grantu odrębny tekst.

Ponadto postanowiliśmy zająć się miejscem akcji „Wisła” we współczesnym dyskursie społeczno-politycznym. Od przełomu lat 1989–1991 w polityce Polski i Ukrainy wobec przeszłości oraz w stosunkach dwustronnych ważne miejsce zajmują takie kwestie jak: pamięć o operacji, zastosowanie przez państwo środków sprawiedliwości tranzycyjnej (symbolicznych, narracyjnych, naprawczych i karnych), a także położenie mniejszości ukraińskiej i łemkowskiej w Polsce oraz osób przesiedlonych z Polski na Ukrainę. W tej części opracowania chcieliśmy pokazać, jak zajmowanie się akcją „Wisła” przez historyków, aktorów społecznych i czynniki oficjalne wpływa na historiografię, opinię publiczną oraz proces pojednania polsko-ukraińskiego od roku 1990 do chwili obecnej. Przedstawiamy tu także, jak polityczne konsekwencje wysiedlenia ludności ukraińskiej po polskiej stronie granicy, które poniosła wówczas Czechosłowacja, ujmują się we współczesnej słowackiej i czeskiej historiografii oraz debacie publicznej.

Wnioski z naszych badań uzupełnia dołączony w aneksie artykuł Krzysztofa Persaka na temat prawnej oceny akcji „Wisła”, pierwotnie opublikowany w „Studiach Politycznych”². Przynosi on trafną ocenę ówczesnych wydarzeń, dlatego uważamy, że warto go upowszechnić. Dziękujemy dr. Persakowi za zgodę na dołączenie tekstu do naszego tomu.

Składamy również podziękowania Galerii Starmach za zgodę na wykorzystanie w monografii reprodukcji obrazu Jerzego Nowosielskiego pt. *Bitwa o Addis Abebę*.

Na koniec chcemy jednoznacznie zastrzec, że odpowiedzialność za przekonania wyrażone w poszczególnych częściach monografii i ewentualne błędy rzeczowe spoczywa wyłącznie na autorach.

2 K. Persak, *Akcja „Wisła” – próba kwalifikacji prawnej*, „Studia Polityczne” 2018, t. 46, nr 1, s. 23–54.